

Tove Ditlevsen: Lapsuus

AM/31 ADMIN

LIISAMARI SEPPÄLÄ (15.7.2021)

Tanskalaisen Tove Ditlevsenin (1917– 1976) omaelämäkerrallinen romaani *Lapsuus* kertoo yhden surullisen ja vaikean elämän alkutaipaleen Kööpenhaminan Vesterbrossa. Lapsuus on ahdistavaa aikaa Tovelille, joka tiedostaa vahvasti olevansa erilainen kuin muut ihmiset ympärillään. Hän ei myöskään saa tukea kasvulleen vanhemmiltaan, päinvastoin. Toven äiti sanoo, että kirjojen lukeminen tekee tytöstä ja ylipäättään ihmisestä omituisen.

Yksi Toven selviytymiskeinoista on muiden matkiminen. Ei ihme, jos lapsi ei ole kosketuksissa omiin tunteisiinsa, jos hänen koko ajan pitää seurata ympäristöään ja päätellä, miten kulloinkin kuuluu reagoida.

Toinen selviytymiskeino on esittää tyhmää. Tyhjä katse silmiin ja suu hieman raollaan, hiljaisuus, siten aikuiset saadaan hämätyksi. Tyttöhän on tyhmä ja ruma. Muut lapset eivät temppuun usko. Tuomio kuuluu: ”Ei saa esittää että on jotakin sellaista, mitä ei ole” (42).

Ne, joilla on tällainen näkyvä, kohtuuton lapsuus sekä ulkoisesti että sisäisesti, ovat nimeltään lapsia, ja heitä voi kohdella täysin mielivaltaisesti eikä heitä tarvitse pelätä. Heillä ei ole aseita eikä naamioita, elleivät he ole viekkaita. Minä olen sellainen viekas lapsi, ja minun naamioni on tyhmyys, ja pidän aina huolta siitä ettei kukaan riisu sitä minulta. Annan suuni roikkua ja tuijotan ilmeettömänä eteeni. Kun sisälläni alkaa laulaa, varon erityisesti, ettei naamiooni tule reikiä. Kukaan aikuisista ei voi sietää sydämeni laulua eikä mielessäni kiemurtelevaa sanojen köynnöstä. Mutta he tietävät niistä, sillä pätkiä tihkuu minusta ulos pitkin salaista kanavaa jota en tunne enkä siksi voi sulkeakaan Et kai sinä kuvittele mitään? he sanovat, ja minä vakuutan ettei minulle tulisi mieleenkään kuvitella mitään. Koulussa he sanovat: Mitä sinä ajattelet? Miten menikään viimeisin lauseeni? Mutta eivät he koskaan paljasta minua. (s. 41)

Kolmas ja paras selviytymiskeino on käyttää mielikuvitustaan. Lapsi kuvittelee asioita ja pääsee näin mielessään kauas ahdistavista tilanteista. Kun äiti lyö Tovea, tyttö kuvittelee olevansa vaihdokas. Mieleen hiipuvat pitkät ja ihmeelliset sanat ovat kuin suojaava kalvo.

Haaveensa tyttö kuitenkin pitää itsellään. Isä on sanonut, että tytöistä ei voi tulla runoilijoita, mutta Tove ei anna periksi. Kun isovelji Edvin kerran löytää Toven ensimmäiset runot ja nauraa niille, Tove päättää kantaa runokirjaansa aina mukanaan.

Kerran kysyin häneltä: mitä kurjuus merkitsee? Olin löytänyt sanan Gorkilta ja rakastin sitä. Hän mietti pitkään samalla kuin siveli viiksiensä ylös taipuneita kärkiä. Se on venäläinen käsite, hän sanoi sitten. Se merkitsee tuskaa, murhetta, surua. Gorki oli suuri runoilija. Sanoin innokkaasti: minäkin haluan olla runoilija! Isäni rypisti otsaansa ja sanoi uhkaavasti: Älä kuvittele mitään! Tytöstä ei voi tulla runoilijaa. Vetäydyin loukkaantuneena ja lyötynä omiin oloihini, kun taas äitini ja Edvin nauroivat älyttömälle päähänpistolleni. Päätin olla enää koskaan paljastamatta unelmiani kenellekään, ja tästä päätöksestä pidin kiinni koko lapsuuteni. (s. 30)

Pienenä Tove kerjää äitinsä rakkautta. Äidillä on kuitenkin omat ongelmansa, eikä hän osaa antaa lapselleen sellaista turvaa ja kiintymystä, joita jokainen lapsi tarvitsee kasvamisensa ja kehittymisensä. On niin merkillistä, ettei äitini koskaan huomaa valehteluani. Vastineeksi hän ei juuri koskaan usko totuuttakaan. Minusta tuntuu kuin koko lapsuuteni menisi hänen luonteensa tutkimiseen, ja silti hän säilyy arvoituksellisena ja huolestuttavana. Melkein pahinta se miten johdonmukaisesti hän kieltäytyy puhumasta tai kuuntelemasta mitä hänelle sanotaan, eikä koskaan voi tietää mistä hän on loukkaantunut. (s. 84-85)

Tovella on yksinkertaisempi suhde isäänsä kuin äitiinsä. Isä ei lyö häntä koskaan, ja isältä voi kysyä mitä vaan. Isä ei kuitenkaan ole Tovelille yhtä läheinen ja tärkeä kuin äiti.

Tove syntyy ja kasvaa ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä Vesterbrossa, joka on työläisten kaupunginosa. Tove saa ystävän Ruthista, joka on kaduilla kuin kotonaan. Istedgadella näkee juoppoja, varkaita, huoria, poliiseja ja namusetiä päivälläkin. Ruth haluaa varastella kaupoista. Jonkin aikaa Tove onkin mukana ystävänsä aloittamassa leikissä, kunnes hän panee päättäväisesti lopun näpistelyille. Istedgadesta tulee minulle leikkipaikka ja vakituinen oleskelupaikka jolla vietän iltapäivät koulun loppumisesta ruoka-aikaan saakka, mutta vasta sitten kun olen tutustunut Ruthiin. Olen tuolloin yhdeksän vuotta. (s. 48)

Sisimmässään Tove kuitenkin tietää, etteivät hän ja Ruth ole samanlaisia. Tove vain teeskentelee Ruthin lähellä, sillä hän ei halua menettää ystävänsä.

Toven äidinpuoleinen suku kietoutuu mukaan perheen tarinaan. Rosalia-täti tekee Toven vaatteet tämän isoveljen vanhoista vaatteista. Agnete-täti on nainut puusepän, joka ei koskaan jää työttömäksi. Siksi heillä on varaa asua kolmen huoneen asunnossa Østerbrossa. Juoppohullu isoisä on hirttänyt itsensä. Amagerissa asuva isoäiti menettää kaikki säästönsä Landmandsbankeinin konkurssissa.

Mummo on 73 vuotta eikä omasta mielestään enää elä kauan. Hän on vieläkin pienempi kuin äitini, heiveröinen kuin lapsi ja aina kiireestä kantapäähän mustissaan. Hänen valkoiset, silkinpehmeät hiuksensa ovat nutturalla ja hän liikkuu vikkellästi kuin nuori tyttö. Hän asuu yksiössään ja kituuttaa vain vanhuuseläkkeensä varassa. Kun käyn hänen luonaan, hän tarjoaa minulle kahvia ja ruisleipää jonka päällä on aitoa voita. Työnnän voita hampaillani, kunnes kaikki on viimeisessä suupalassa, ja se maistuu ihanammalta kuin mikään mitä koskaan saan kotona. (s. 63)

Toven äiti on kotona ja isä työskentelee lämmittäjänä ennen työttömäksi jäämistään. Jäljelle jää vain aktiivisuus ammattiyhdistysliikkeessä.

Köyhäinapu oli yhtä lähtemätön häpeä kuin täit ja lastensuojelu. Jos sai köyhäinapua, menetti äänioikeuden. Emme me varsinaisesti nähneet nälkää, mutta tiesin miten maha kurni kun hyväosaisten ovien läpi leijaili päivällisruoan tuoksu ja olin itse päiväkausia syönyt vain vanhoja viinereitä joita sai koululaukun täyteen 25 äyrillä. (s. 28)

Isän lukuharrastus on Toven kirjailijaksi kehittymisen kannalta kaikkein tärkein seikka. Tove löytää kirjaston ja saa nuoresta iästään huolimatta lainata aikuisten kirjoja, kuten esimerkiksi Victor Hugon romaaneja. Ne kirjat, joita kotona ei katsota hyvällä, hän lukee loppuun kirjastossa. Runoja isä ei voi suvaita lainkaan. Tove kuitenkin löytää itselleen esikuvia. Hän tietää jo nuorena haluavansa kirjoittaa runoja, joita ymmärtäisivät kaikki.

Vanhemmat kustantavat Tovellet vain alakoulun ja keskikoulun. Vaikka tytön opettajat suosittelivat opintojen jatkamista lukiossa, Toven pitää lopettaa koulunkäynti rippikouluun ja etsiä itselleen työ kotiapulaisena. Siihen loppuu lapsuus.

Ditlevsenin teos saa minut lukemaan uudelleen norjalaisen nobelistin Sigrid Undsetin (1882-1928) teoksen *Yksitoista vuotta* (1934). Undset kertoo omasta lapsuudestaan monisanaisemmin ja laveammin kuin tanskalainen kollegansa. Koko kansan tuntemaksi suosituksi taiteilijaksi vie kuitenkin monta polkua. Molempien kirjailijoiden lapsuudessa on haavoja. Sigrid menettää isänsä vain yksitoistavuotiaana.

Yksitoista vuotta osoittaa, miten erilaista tukea kasvuunsa lapset saavat kotonaan ja miten yksin Tove joutuu ponnistamaan aikuisuuteen. Toven lapsuus on painolasti täynnä huonoja elämän ja aikuisuuden malleja, kun taas Sigrid saa kehittyä pitkälti ilman vanhempiensa murheita.

Lapsuus on Tove Ditlevsenin omaelämäkerrallisen Kööpenhamina-trilogian ensimmäinen osa. Teoksen kieli on runollista. Kirjailija kertoo tiiviillä tekstillään ja vähillä sanoillaan paljon. Teoksessa on jotain vahvasti omaperäistä, ja sen ilmaisu on monitulkintaista. Lisäksi kirjailijan avoimuus herättää lukijan mielenkiinnon.

Tove Ditlevsen: *Lapsuus (Barndom)* Suom. Katriina Huttunen. Kustantamo S&S 2021. 142 s.

Liisamari Seppälä on helsinkiläinen kirjoittamisen maisteri Jyväskylän yliopistosta